

Magdalena Komar-Zabłocka

**SPRAWOZDANIE Z OGÓLNOPOLSKIEJ
KONFERENCJI „RZYMSKIE KORZENIE PROCESU KARNEGO”,
RZESZÓW, 19–20 PAŹDZIERNIKA 2017 ROKU, WYDZIAŁ PRAWA
I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU RZESZOWSKIEGO**

19–20 października 2017 r. odbyła się w Rzeszowie ogólnopolska konferencja naukowa pt. „Rzymskie korzenie procesu karnego”, zorganizowana we współpracy dwóch zakładów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego – Zakładu Prawa Karnego Procesowego kierowanego przez dr. hab. P.K. Sowińskiego, prof. UR, oraz Zakładu Prawa Rzymskiego kierowanego przez dr. hab. R. Świrgoń-Skok, prof. UR.

Konferencja miała odpowiedzieć na pytanie o wpływ prawa rzymskiego na obecny kształt instytucji prawa karnego procesowego, w mniejszym zaś stopniu również prawa karnego materialnego. W konferencji wzięli udział przedstawiciele 9 ośrodków akademickich z całej Polski, zarówno romaniści, jak i procesualiści.

Obrady odbyły się w czterech sesjach, po dwie w każdy dzień konferencji. Panelowi otwierającemu konferencję przewodniczyła prof. zw. dr. hab. K. Dudka z UMCS w Lublinie, która zwróciła uwagę, że przedmiotowe obrady są pierwszym krokiem w kierunku wzajemnego zrozumienia przedstawicieli tych dwóch jakże odległych dyscyplin naukowych, tj. prawa rzymskiego oraz prawa karnego procesowego.

Pierwszy referat pt. *De accusationibus et inscriptionibus (D. 48, 2)*. *Kilka uwag o wzajemnej zależności rzymskiego crimen i rzymskiej accusatio* wygłosił prof. zw. dr. hab. K. Amielińczyk (UMCS). Prelegent z uznaniem odniósł się do próby powiązania współczesnego procesu karnego z jego rzymskim odpowiednikiem, wskazując jednak na trudności z tym związane. Wskazał na niewytworzenie przez autorów antycznych rozbudowanych teorii prawa, definicji i bardziej pragmatyczne podejście do instytucji prawnych. Trudności w studiach potęguje brak źródeł poznania lub ich szczątkowość. Prelegent zwrócił uwagę na tożsamość obecnego w *Digestach* pojęcia *crimen* zarówno dla oznaczenia skargi oskarżycielskiej, jak i całego procesu. Referent przedstawił także budowę skargi

oskarżycielskiej oraz zasady rządzące prawem oskarżyciela do dysponowania skargą, w tym związaną z tym zasadą *res iudicata* rozumianą w specyficzny sposób, bowiem obowiązującą tylko oskarżyciela, który „wcześniej” oskarżał.

Tematem kolejnego wystąpienia były *Rzymskie źródła zasady ne bis in idem*. Prof. nadzw. dr hab. M. Rogalski z Uczelni Łazarskiego w Warszawie zwrócił uwagę, że z czasów rzymskich wywodzi się wiele paremii znanych współczesnym systemom prawnym. Wśród nich znajduje się zasada *ne bis in idem*, której rozwój przypada w czasach rzymskich. Profesor przytoczył koncepcję Ulpiana, który twierdził, że rzecz osądzoną przyjmuje się za prawdę, bez względu na to, czy oskarżony został skazany, czy niewinny. W czasach starożytnego Rzymu dostrzegano ponadto materialną i formalną prawomocność wyroku, która oznaczała ustalenie stanu prawnego między stronami i jednocześnie oznaczała zakaz prowadzenia procesu z powodu tego samego przestępstwa. Prelegent skonstatawał, że zasada ta przetrwała do obecnych czasów, pomimo że przez wieki podlegała licznym modyfikacjom (np. w Wielkiej Brytanii wyraża ją koncepcja *rule against double jeopardy* zakazująca podwójnego karania za to samo przestępstwo, a w Polsce znajduje swe odbicie w połączeniu z zasadą *res iudicata*).

Jako kolejny referat wygłosił prof. zw. dr hab. J. Skorupka (Uniwersytet Wrocławski) – *Summum ius summa iniuria jako motto ostatnich zmian procedury karnej*. Myślą przewodnią referatu była odpowiedź na pytanie, czy prawo może mieć dowolną, nawet najbardziej niemoralną zawartość, a to w kontekście przepisów wprowadzonych ustawą z 11 marca 2016 r., a konkretnie przepisów: art. 168a k.p.k. dotyczącego wykorzystania dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego, art. 237a wprowadzającego możliwość wykorzystania dowodu uzyskanego w wyniku kontroli oraz art. 168b umożliwiającego wykorzystanie dowodu uzyskanego w wyniku kontroli operacyjnej.

Pierwszą sesję zamknął referat dr hab. M. Dyjakowskiej, prof. KUL, pt. *Zasada ignorantia iuris nocet i jej znaczenie dla odpowiedzialności karnej*. Prelegentka wyjaśniła pochodzenie i znaczenie tej zasady w poszczególnych źródłach prawa rzymskiego oraz w kolejnych epokach, a także jej wpływ na odpowiednie uregulowania w Kodeksach karnych z 1932, 1969 oraz 1997 r.

Podsumowaniem pierwszej sesji była gorąca dyskusja, której kanwę stanowiły wcześniejsze wystąpienia. Zwracano przy tej okazji uwagę na zróżnicowanie instytucji prawa rzymskiego w różnych okresach historycznych oraz potrzebę chronologicznego ich przedstawiania. Głos w dyskusji zabrali, m.in. profesoro- wie: E. Kruk (UMCS), J. Skorupka, K. Dudka, M. Rogalski, P.K. Sowiński, a także K. Amielańczyk i K. Woźniewski (UG).

Sesję drugą rozpoczęło wystąpienie prof. zw. dr hab. K. Dudki (UMCS) pt. *Zmiana pozycji stron w postępowaniu karnym*, które poświęcone zostało pozycji pokrzywdzonego w rzymskim oraz we współczesnym polskim procesie kar-

nym. W referacie porównano skrajnie różne podejścia do tego uczestnika procesu, który w rzymskim procesie nie budził większego zainteresowania z uwagi na specyficzne pojmowanie istoty przestępstwa, podczas gdy współcześnie znacznie szerzej uwzględnia się jego prawnie chronione interesy, nadając mu liczne uprawnienia (np. poprzez nadanie statusu strony w postępowaniu przygotowawczym czy też przyznając rolę oskarżyciela na etapie postępowania sądowego).

Następnie *Skargowy model procesu karnego w perspektywie jego rzymskich korzeni* omówił dr D. Gil (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie). W oparciu o postępowanie przed trybunałami – *questiones perpetuae* porównał on przebieg procesu karnego z nowożytnym jego odpowiednikiem w aspekcie zasady skargowości oraz wskazał na pewne podobieństwa porównywanych instytucji, takie jak wymogi formalne skargi czy konsekwencje niestawiennictwa oskarżyciela w tym postępowaniu.

Ostatni referat pierwszego dnia konferencji, pt. *Zasada kontrydiktoryjności w rzymskim procesie karnym*, wygłosił dr A Chmiel (UMCS). Prelegent przedstawił zasadę zwaną zasadą równości stron procesowych przed *questiones perpetuae* w postępowaniu kognicyjnym oraz w okresie cesarstwa, wskazując na pozytywne i negatywne aspekty tej zasady w poszczególnych okresach.

Drugi dzień konferencji rozpoczęło wystąpienie dr hab. E. Gajdy, prof. USz, pt. *Ecclesiastica sanctio w prawie poklasycznym? Uwagi wstępne*, w którym prelegentka omówiła reżim prawny stosowania kar dla czynów o charakterze homoseksualnym.

Przesłuchaniu świadka w rzymskim procesie karnym na tle obecnie obowiązujących rozwiązań karnoprocessowych poświęcony był z kolei referat dr hab. E. Kruk z UMCS w Lublinie. Referentka dokonała porównania pojęcia świadka oraz warunków, jakie musiał spełniać zeznający, a także zaprezentowała sposoby i taktykę przesłuchań z perspektywy rozwiązań antycznych i współczesnych.

Na szczególną rolę *Przedstawiciela społecznego jako amicus curie w postępowaniu sądowym* zwrócił w swoim referacie dr hab. K. Woźniewski, prof. UG, wskazując na cechy wspólne i różnicujące tę instytucję w oparciu m.in. o kryterium wykształcenia prawniczego, charakter prawny czy też sposobu dopuszczenia do procesu.

Wybrane zagadnienia dotyczące *Pozycji procesowej oskarżonego* omówiła dr M. Mozgawa-Saj z UMCS. Autorka swój referat oparła na dostępnych źródłach prawnych, mowach obrończych Cycerona oraz tych ustępach Pisma Świętego, które traktowały o procesie Jezusa z Nazaretu. W wystąpieniu prelegentka zwróciła uwagę na odmienne podejście do kwestii obrony w procesie rzymskim, gdzie oczekiwano od tej strony aktywnego zbijania zarzutów oskarżenia. Ta ostatnia kwestia skłoniła dr hab. P.K. Sowińskiego, prof. UR, do po-

stawienia pytania, jak potoczyłaby się nasza historia, gdyby Jezus podjął skuteczną obronę przed prokuratorem Judei Poncjuszem Piłatem.

Ostatnią, czwartą sesję konferencji otworzył referat dr E. Loski (UKSW) nt. utrudniania procesu karnego przez oskarżyciela w prawie rzymskim. Przeanalizowano tu możliwość oskarżenia o tzw. kalumnię, znowę procesową (tzw. *praevaricator*) oraz porzucenie sporu.

Dr hab. A. Golonka, prof. UR, wygłosiła referat pt. *Ewolucja wybranych zagadnień instytucji prawa karnego materialnego*, natomiast mgr W. Niemiec (UG) zaprezentowała referat pt. *Rzymska geneza nieważności orzeczeń*, w którym przedstawiła zasady rządzące instytucją stwierdzenia nieważności orzeczeń w procesie antycznym oraz te ich elementy, które przeniknęły do Kodeksów postępowania karnego z 1928 r., 1969 r. i 1997 r.

Temat przedostatniego referatu, który zaprezentował mgr W. Kosior (UR), brzmiał *D. 48, 2, 3, pr., i art. 332 § 1 k.p.k, uwagi prawnoporównawcze*. Prelegent przedstawił wymogi, jakie musiał spełniać antyczny akt oskarżenia, i omówił te jego elementy, które znalazły swoje odbicie w Kodeksach postępowania karnego z lat 1928, 1969 i 1997. Konferencję zakończył referat mgr B. Zalewskiego (UMCS) pt. *Historyczne znaczenie zasady In poenalibus causis benignius interpretandum est*, w którym autor odniósł się do genezy stosowania wykładni łagodniejszej dla podsądnych.

Tę część konferencji zwieńczyła dyskusja, w której udział wzięli prelegenci ostatniej sesji oraz prof. zw. dr hab. M. Zabłocka i prof. zw. dr hab. K. Dudka.

Konferencję podsumowała moderatorka ostatniego panelu, a jednocześnie współorganizatora dr hab. R. Świrgoń-Skok, prof. UR, która podziękowała gościom za przybycie oraz aktywny udział w wydarzeniu. Wyrażono przy tej okazji wolę kontynuowania tego typu interdyscyplinarnych spotkań naukowych, zapowiadając, że następna konferencja poświęcona będzie problematyce dowodowej w ujęciu prawa procesowego karnego i cywilnego oraz źródłom rzymskim.